Ч. 40. (В. 134.) 4 (16) Жовтня 1896. Річник XXI. (нової серії VIII.)

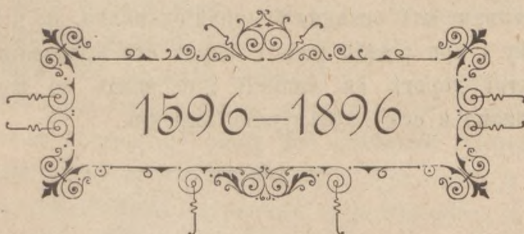
Виходить у Львові кожної пятниці.

Редакция, адміністрация і експедиция ул. академична ч. 8.

ПРАВДА

Ціна за місячник в Австриї
на рік злр. 4·—
1/2 року „ 2·—
1/4 „ „ 1·—
за границею
на рік (8 руб.)
1/2 року (4 руб.)

ВІСТНИК ПОЛЇТИКИ, НАУКИ І ПИСЬМЕНСТВА.

Галицкі Русини сьвяткували тристалїтє Берестейскої Унії по селах, місточках і містах, в обидвох столицях руских владик в Перемишлї і Станиславові, а вінцем сего сьвяткованя були великі торжества ювілейні в столиці руского Митрополита-Кардинала у Львові (11, 12 і 13 н. ст. жовтня).

Не будемо тут розводити ся про велике значінє релїгійне, історичне, народне і взагалї культурне сеї епохальної події для руского народу. Численні і основні розслїди і розвідки, які появили ся в усяких наукових виданях з нагоди сего ювілею, оцінили і пояснили сю подію і збагатили нашу історичну науку й лїтературу. Хочемо лише сказати дещо про сучасну вагу і значінє сьвяткованя сего ювілею.

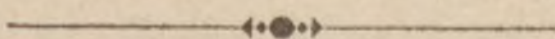
Сьвяткованє се неперечно причинило ся до сьвітлости і піднесеня нашого величного обряду та значіня Руско-католицкої Церкви, а видимим знаком сего було надїленє найвисшого Архипастиря нашого з виразної волї Монарха нашого Римскою Куриєю достоіньством Кардинала. Ся подія тим іменно знаменна, що відзначенє се незвичайне довело ся Архипастиреви, котрий, ідучи за покликом „всякоє дихаві да хвалить Го-

спода, відкрив рускому слову вступ до Церкви і молитви і поставив поруч церковно-славяньскої мови.

Замітна всюди, де тілько відбували ся ювілейні торжества, була громадна участь тисячів руского народу, а сї торжества патхнуть его новим і живим духом, що буде спонуканєм до сповненя величного, культурного послаництва, призначеного рускому народови в славяньскім сьвіті.

Колиж руский нарід під проводом свого духовеньства і при участи також значної частини сьвітскої інтеліґенциї обходив сї торжества, відсунули ся від сего завдяки покликам дотичних часописий галицкі „обєдинителї“, що раді би потонути в иншім „обєдиненію“, само про себе не видно було там тих нїбито опікунів народу радикальних, не показували ся і „независимі“ опозицийники, вірні відпорному становищу свого головного орґану. Проява ся на скільки сумна для самих абстинентів, на стільки відрадна для руского народу, що йшов за голосом свого сумлїня і обовязку, лишаючи абстинентів самим собі. В тім відрада, що руский нарід, хоч его заманюють всякими бучними окликами, не вратив ще свого здорового розуму і при ревній роботї щирих его приятелів і провідників не зібє ся з битої дороги на манівцї і сповнить се послаництво, до якого его покликано в сем'ї культурних народів.

Деякі причини зубожіня нашого селяньства.*)

Розвідка Артима.

IV.

Складати провини на кого другого ми не хочемо, бож прецїнь се ми дуже добре знаємо, що коли би наш селянин був троха більше витревалий, пильнїйший в працї, оглянїйший, не так легковірний своїм недругам та більше запопадливий, певно і его материяльне положенє було би лїпше. Однак кождий признати мусить, що у нас до сего часу мало хто інтересував ся долею нашого селяньства; ба навіть нїхто до сего часу не знайшов ся між суспільностю такий, щоби відчув серцем і душею прикре положенє підупавших хлїборобів та прийшов їм з помочию. Хвалити Бога, ми маємо багато зложених капіталів в нашім краю

*) див. Правда 1896, ч. 39.

для підпираня шкільної молодїжи, суть інституциї, де підупалий матерпяльно не зі своєї вини купець, ремісник, приватний офіцияліст, вдовиця, сирота по урядпику знайде в крайній потребі яку таку поміч. Нема тілько нї капіталу, нї такої інституциї де би не зі своєї вини підупавший хлїбороб-селянин в своїй бідноті і нещастю знайшов яку таку поміч та поратунок. Правда про се повинен в першій лїнїї подбати сам стан селяньский, але наколи се зважимо, що ми навикли чванити ся нашою великою дбалостею про хлїборобів та про їх долю, мусить таки зі встиду запаленїти ся наше лице і ми вдаривши ся в груди сказати мусимо, що грубо завинили ся ми супроти нашого меншого брата.

Ба але що більше; ми мусимо се признати, що нераз того незрячого селянина ми позваляли кривдити більшому капіталови, ми бачили єго руіну, але для того, що хлїбороб мовчав і ми мовчали; для того, що він не знав, де доходити своєї кривди і ми нїчого не говорили. Я не хочу вже і згадувати про се нечесне видурюванє селяньских ґрунтів від наших Бойків в Бориславли, Східницї, Рибнику, Кропивнику, Полянї та инших селах під нафтяні закопи, бо знаю добре, що коли би в Нїмеччинї, в Чехах або де инде показало ся таке велике богатство в землї незрячого хлїбороба, тямучі люди звязали би ся в товариство, котре би розтягнуло свою благодатну опіку над селяньскі ґрунта та не позваляло би, щоби наша земля за так марний гріш переходила в чужі руки; а на останку щоби той селянин одержаний гріш марнував, а опісля ставав ся тягаром для краю. А у нас?! Навіть нїхто і не погадає про се! Нам байдуже про се, що тратимо землю а з нею тратимо і селяньство!

Рік річно нафтяний промисл, що розвинув ся у нас дуже широко, дякуючи запопадливости жидів та деяким заграничним товариствам, приносить мілїони доходів, дає роботу соткам тисячів робітників, вказуючи на се, що наша земля не є так бідною, як дехто за границею про ню думає. Однак до сего часу не знайшов ся анї один такий чоловік у нас, щоби схотів розслїдити се, чи той промисл впливає благодатно на наше рільництво чи може шкодить єму. А прецїнь над тим питанєм здало би ся нам глибше застановити.

У нас є закон, що бере в охорону у водї рибу супротив моченя хлопских конопель по ріках і ставах; але мене се дивує, чому той самий закон не бере тої самої риби в охорону супротив кипячки, яку наші нафтярі з своїх фабрик в горах спускають гірскими потоками до досить широких рік та затроюють нею не тілько рибу але засмерджують так воду, що селянин не має де напоїти своєї худобини. Та щеб се було найменшим лихом! Я знаю тисячі прекрасних хлопских сїножатий положених над горішними доплпвами Днїстра з правого єго боку. Сїножати сї колись родили прекрасні трави, були правдивим богатством селян, бо

*

один морґ часами приносив 8 до 10 фір доброго наче барвінок сїна. Вода, яка що весни і підчас повений з рік виступала та заливала долини, хотяй наробила немалої школи, то таки на другий рік надгородила свою пакість, бо намулом справила землю. Відколиже до тих доплпвів з усяких фабрик нафтяних спущено фуси з кипячки, від тогдї по кождій повени сїножати покриває груба верства смердячої ропи, що випалює траву з коренем; сїножати чорніють начеб посипані саджею серед лїта, а хлопи заломують руки, дивлячи ся, як никне їх дохід. Чому-ж не подумано про закон, котрий би примушував, щоби великий капітал зі своїх міліонових доходів дав бодай 2% на обезпеченє хлопских сїножатий і хлопскої землї перед загладою. Се, що перед десяткою лїт зробила Дрогобицка Тисьмяниця та Бистриця з сїножатями в Дрогобичі, в Гаях, Михайлевичах, Липівци, Вороблевичах, Ріпчичах, Мединичах та ин., се нинї зачинає робити Стрий. Хлопи наші мовчать не для того, щоби їм з тим добре лїяло ся, але тому, що не знають, де і перед ким поскаржити ся, а потім не вірять в успіх своєї скарги; але се певно, що через кипячку рік річно пропадають сотки тисяч селяньского доходу з землї.

V.

Наколи яке місто знищить пожежа, з цїлого краю, а деколи з цїлої держави сиплють ся жертви для потерпівших; на Любляну по землетрясеню збирано жертви в цїлій Австриї; для нещасливих родин по погибших в закопах угля в Чехах і на Мораві сипали ся жертви як з рукава. Однак наколи повінь залле наші села та забере останну працю селянина, тогдї цїла акция помічнича кінчить ся на тім, що до села приїде урядник в кілька недїль по повени та відпише яку $^1/_5$ часть податку для потерпівших селян. А прецінь се нещастє зі своїми наслїдками більше, як неодному з нас здає ся, воно підриває страшно істнованє нашого селяньства.

Ся повінь, наколи би вона на два три днї прийшла, забрала, що могла забрати з собою і пійшла, була би лихом не дуже великим. Але її наслїдки! Се страшна руїна селяньского стану. Намул, що по кождій повени осїдає на траві по сїножатях і пасовисках се отруя особенно для молодої до 5 лїтної рогатої худобини, котра з тої причини під саму весну по кождій повени замотиличує ся і паде як мухи. Щоби дати ясний образ нещастя, я згадаю, що в селї Л. по повени в 1892 р. в великий піст в р. 1893 на 230 господарів упало на мотилицю нї більше нї менше тілько 800 штук рогатої худоби. Були такі господарі в селї, що тої памятної зими зі своєї стайнї вивезли по 12 а навіть по 16 штук здохлої худоби, що потратили весь рогатий добиток і нїколи уже до него не дійдуть.

Наколи згадає ся і се, що в низко положених, надрічних сторонах весь майже дохід тягне селянин з худоби, то зрозуміємо, що два три роки з повенями можуть забити матеріяльно нашого селянина. Проте не дивниця, що по таких більших повенях нераз селяни з цілих надрічних сіл вибирають ся на жебри і стають ся правдивою пошестию для цілої сторони. Правда, в остатних лїтах край, щоби зарадити сему великому лиху, взяв ся енерґічно до реґуляциї наших рік; однак мимо найліпшої охоти, мимо незнать якої енерґії нїхто не в силї в короткім часї зреґулювати таке велике число рік, ба і сама реґуляция тягне ся дуже поволї так, що на нашім селяньстві може сповнити ся приповідка „заки сонце зійде, роса очи виїсть“. Ба у нас якось так тяжко роздобути сіль для худоби, щож доперва казати про яку більшу і хосеннїйшу акцию для нашого селяньства от хотяй би про асекурацию худоби від зарази та від нещасних случаїв; а прецїнь се дуже помогло би нашому селяньству.

Згадати всї причини упадку нашого селяньства, розібрати їх та застановити ся хотяй би побіжно над ними, се робота вельми тяжка і не одної днини; бо тутка треба би зачислити викуп панщизняний (індемнїзацию), будованє шкіл по наших громадах, церков, будинків парохіяльних, крадежи війтів і писарів, сильну податкову шрубу нашого фіскуса; побудованє численної зелїзничої сїти, котра положила конець всяким фірманкам; на останку і всякі постанови законів, що вкладають хотяй не великі але часті оплати на селянина.

15. IX. 1896 р.

Чи се дїйсно оборона свободи, чи що инше?

Минулого тижня була посольска палата ради державної два дні видівнею доволї горячої розправи переведеної в обороні свободи згромаджень. Предметом розправи було нагле внесенє п. Леваковского з домаганєм 1) охорони для людности галицкої перед надужитями властий полїтичних у виконаню конституцийних прав полїтичних запоручених основними законами, 2) обезпеченя права ненарушимости для послів ради державної і краєвого сойму і 3) укараня дотичних старостів, — а приводом сего внесеня були заборони деяких віч в повітах краківским і перемиским і хвилеве арештованє посла соймового Новаковского задля опору правительственному орґанови (соймові посли користують ся ненарушимостю лише підчас сесиї).

Се справа неперечно великої ваги, щоби свобода зборів як і инші права конституцийні запоручені основними законами не були нарушувані

і обезпечені, а оборона сих прав є обовязком заступників народу в парляментарних репрезентациях. Так справа представляє ся, коли на неї глянемо засадничо, теоретично. Однак коли розглянемо деякі події і обставини, серед яких вони склали ся, то побачимо в дійсности сю справу в іншім троха сьвітлі, як вона з засадничого становища представляє ся.

Селяньский рух, який проявляє ся в нашім краю, силкують ся взяти в свої руки з одного боку москвофіли з виразними змаганями протидержавними, з другого боку радикали, що зовсім виразно тепер вивішують прапор социялїстичний. Сї змаганя викликують чималий заколот в краю, а орґани адмінїстрацийні силкуючи ся спинити поміж народом змаганя антидержавні і небезпечні суспільному ладови, вживають нераз не зовсім відповідних способів, спиняючи иноли навіть користні заходи щирих людий для просьвітного і материяльного подвигненя селяньства. Змішанє чистої справи селяньскої (Павло Думка сказав на зборах радикальних: ми хочемо „хлопскої“ полїтики, не „радикальної“) з радикально-социялїстичними або москвофільскими забагами доводить до великого помішаня поглядів і тут неоден з адмінїстрацийних орґанів, що не визнає ся добре в сих справах, може зробити промах. Тимто і нарікання на обмежуванє свободи згромаджень не все виправдані і не все мають певну основу. Нераз, і се річ неперечна, надуживає ся свободи згромаджень для шкідної аґітациї, а віча народні, що повинні би служити до осьвідомлюваня народу, до поучуваня єго про єго права і обовязки горожаньскі, про те, якби він міг поправити свій побут, — стають нераз видівнею завзятої аґітациї, ширеня станової ненависти, підриваня основ віри і суспільного ладу. Отже замість, щоби народні згромадженя приносили дійсну реальну користь народови (як н. пр. господарскі віча устроювані „Просьвітою“ і т. ин.), вони навпаки наносять шкоду рускій суспільности, коли прибирають характер аґітацийний в напрямі шкідного розладу і розстрою. Ще всїм живо в тамцї скандал викликаний радикалами на вічу станиславівскім, що зневагою найвисшого достойника Рускої Церкви може підорвати основи віри у народу (нехай там собі хто яку хоче піддає інтерпретацию, що се не проти Архипастиря, не проти духовеньства і віри а проти полїтики!) або збори общества ім. Качковского з своїми виразно москвофільскими змаганями. Чи щирий і справдешнїй приятель народу руского може виправдувати такі віча або збори, чи може приймати на себе тяжку одвічальність за шкідні впливи і сумні наслїдки деморалїзациї, яка тим способом ширить ся в народї?!

Отсе спонукало п. Вахнянина супроти жалів піднесених Дром Лєваковским і п. Романчуком показати і відворотну сторону медалю і вказати на надужитя свободи згромаджень, се спонукало руских послів тоді присутних у Відні (Барвіньского і Вахнянина), що не підперли наглости внесеня Дра Лєваковского.

Воно може непопулярно, не ефектовно в розуміню людий, котрим припадають до вподоби бучні оклики, шумні і галасливі демонстрациї, яко прояви нїбито свободи полїтичної, однак кому лежить на серцї природний і успішний розвиток народу нашого, сей мусить признати, що що иншого свобода, а що инше самоволя і розстрій, сей мусить признати, що обовязком властий є дбати про удержанє суспільного ладу і спокою

а виступати проти тих, що єго заколочують. З другого боку акция Дра Лєваковского і п. Романчука може мати ефект у людий, котрі змагають до такого суспільного перевороту, однак чи союз з Пернерсторферами, Вашатими і Пуркгардами і їх опіка вийде в хосен руского народу, се дуже скоро виявить ся.

Резолюция на пропамятне письмо рускої депутациї.

Староство долиньске письмом з дня 3-го жовтня с. р. доручило о. І. Озаркевичеви з Болехова рескрипт галицкого намістництва, в котрім містить ся резолюция міністерства справ внутрішних на пропамятне письмо, доручене рускою депутациєю цісареви в груднп минувшого року. Рескрипт намістництва писаний по нїмецки, тож подаємо єго в дословнім перекладі рускім. Рескрипт звучить: „До Всч. о. Івана Озаркевича, радника конзисторского і гр. к. пароха в Болехові, Ч. 47/G. Руска депутация з Галичини доручила в грудни 1895 Є. ц. і к. Ап. Величеству пропамятне письмо, в котрім піднесено жалобу на переведенє послїдних виборів до сойму. На основі уповажненя, удїленого Найвисшою постановою з 22-го мая 1896, припоручив менї Є. Екс. мінїстер справ внутрішних вис. рескриптом з 6-го червня 1896 ч. 3347 М. І. — повідомити подавників пропамятного письма на руки Вашої Всечестности, що основні доходженя, заряджені що-до пропамятного письма, не змогли оправдати піднесеного в тім письмі против правительственних орґанів в Галичинї закиду що-до нарочного, систематичного, приказаного з гори вкороченя конституцийних прав, а іменно свободи виборчої руского населеня, бо многі наведені случаї противзаконного поступованя і заряджень, а також инших орґанам правительственним закинених надужить і нарушень закона показали ся по части неузасаднені чи-то фактично чи-то законно, по части-ж були справлені в процедурі виборчій, а вкінци по части не були достаточно стверджені в слїдстві, щоби уважали ся доказаними. Однак на скілько в наслїдок заряджених доходжень справдї показали ся тут і там промахи поодиноких функціонарів, то будуть видані потрібні зарядженя, щоби на будуче забезпечити під кождим взглядом згідне з приписами поступованє при виборах та ухилити всякий позір до жалоби на поступованє орґанів правительственних. Львів, 22-го вересня 1896. *Санґушко.*

Огляд полїтичний.

Австрийско-угорска монархія. Найважнїйшою подією сеї хвилї єсть ухвала в другім і третім читаню реформи податкової в палатї панів, так

що проєкт сей тепер лише потребує санкциї цісарскої, щоби стати законом. Новий закон податковий, що справедливійше розкладає тягарі, а також причинить ся до управильненя в автономічній господарці додатків до податків, війде в житє з новим роком 1898, позаяк переведенє єго вимагає чимало заходів. Буде се побіч цивільної процедури друге важне діло законодатне теперішної ради державної.

По бурливих розправах над наглими внесенями, що, після замітки одного посла, були вентілем душного воздуху, перейшла посольска палата до першого читаня буджетового предложеня. Розправа буджетова була вельми спокійна і предметова. Бесідники витали інвестицийні заміри правительства радо, робили лише замітки, що до самої методи буджетованя. В сій розправі промовляв також п. Барвіньский, котрого бесіду подамо після стеноґрафічних записок в наступнім числї. По буджеті, котрий відослано до комісиї, розпочала ся загальна розправа над законом про своїну. На другий тиждень почне ся подрібна розправа над сим законом.

Заграниця. Скінчили ся в Парижі царскі торжества, що були так низьким вірнопідданчим поклоном і чолобитєм републиканьскої Франциї перед абсолютним володарем Росиї, на який не спромогла ся давнійше монархічна Франция для ніякого з своїх найбільш прославлених володарів. Тоасти при сих торжествах ствердили союз між Франциєю і Росиєю, однак царскі слова доволї охолодили духа відплати між Французами. З Франциї виїхала царска пара до Дармштаду.

Тимчасом коли ошоломлена гостиною царскою Франция доходила до нестями, Анґлія посунула ся дальше горі Нилем і стане небавом володітелькою цілої Нубії, звідки її відтак ніхто не випре.

В Туреччині все ще не успокоїло ся. Християньский паша Берович обняв вправдї управу Крети і розпочав свою діяльність, однак уми ще не втихомирили ся. В Македонії ворохобня набирає щораз більшої сили і ширших розмірів, а в самім Царгородї підносить що раз більше голову сторонництво молодотурецке, що бажалоб усунути султана і завести инший лад. Вмішуванє европейских держав в турецкі внутрішні справи, викликує там ще більший заколот.

ЗМІСТ:

Видає і за редакцию одвічає: **Антін Березиньский.**

З друкарнї Наукового Товариства імени Шевченка під зарядом К. Беднарского.